

ma ·l cors en mal hostal alleuja / --- / l'arma per si de tot excés s'enuja / --- / tant com saber l'errada l'arma tarda: / açò sdevé com del cors volers fluxen: / ladoncs los *tels* de sos ulls desengruxen», Ausiàs (LXXXVII, 12j).

Potser pensant ja en cataractes, com en l'obra d'OPou: «PARTS DEL CÒS: la nina del ull; *tel* que-s fa en lo ull: *suffusio oculi*, cataracta», «PARTS DEL OU ---: lo *tel*: hic hymen», *TbPu.*, 247, 48a. «Topant de cap en una i altra soca caminant d'esma pel camí de l'aigua / --- / un wailet li ha buidat un ull, i en l'altre / se li ha format un *tel*: / la vaca és cega --- / orfe de llum sota del sol que crema, / vacillant pels camins inoblidables / brandant lènguidament la llarga cua», Maragall. El *tel* de la llengua: «pertot l'han de notar per xarrayre; si quan li van llevar el *tel* la van desgraciar! perquè 's té de veure en un afront només que per la llengua!», Em. Vilanova (*Quadros Pop.*, 23). *Telet*, OPou (infra).

Entelar, -lat [S. xv]: «Yo us suplic, senyor, dix la Emperadiu, que per la salut mia e per lo delit que yo espere aconseguir, vos plàcia lexar-me un poc reposar, car tots los ulls tinc *entelats* de poc dormir», JoMartorell (Ag. III, 161); «el coneixeris tu cas que tu'l vejessis ara? / —No pot ser, bon pare, no, que tinc la vista *entelada*» (MilàF, *Romlo.*, 258.6). «Quan la mort m'*entel* ets uys - fes que ningú 'm vulga mal, / y, si 's possible, un amic - que no 'm deix fins que baday» mallorquí, mj. S. XIX, Miquel Victorià Amer (JMBover, *BiEscrBal.* I, 30.6.1). «Una noya és una flor, un mirall que tot l'*entela*», «A son crit de penediment respongué un clam de glòria, *entelat* pel plor», NOller (*La Pap.*, 9, 217); «es passà la mà per los ulls, com si tractàs d'esvahir una boyra que'ls hi *entelàs*», Vidal i Val. (*Rosada d'Estiu*, 149); «los raigs de la lluna, sense maca fins aleshores, començaven a *entelar-se* per la interposició de la boyrina», Pons Mass. (*Trascant p. l. S.*, 18). *Enteladament*. *Entelador*. *Entelament*. *Entelissat* eiv. 'ple de *tels* o filagarses de núvol': «Tot un ahir somniat acudeix davall aquest cel *entelissat*, entre la cridèria d'aquesta gent», Villangómez (*L'Any en Estampes*, 63).

Toaleta f. o *tualet* f., pres del fr. *toilette*, pròpiament «petita toile» (tela) per la tovallola que es tenia penjada en els lavabos i mobles amb mirall on les dones s'empolainen.

CPt.: *Teladrap*.

Teranyina, format per una contracció de *tela aranyina*, ja estudiat aquest mot i els seus derivats i variants a ARANYA bastarà afegir-hi ací alguns suplementes. Que la reducció es produí desde *telaranyina* > *teraranyina* (amb dilació de líquides) i haplogogia *taranyina*, ho comprova el tarragonès *tiraranyia* (en aquest pronunciant-se amb *ç* *tçlarànyā* > *tçrərānyā*, perduda ja la noció de la composició del mot, i no havent-hi *ç* ni *ç* pretòniques en cat. or., la *e* es cançà en *i*, en forma purament mecànica, no pas per cap influència de *tirar*, com se sol dir (verb de sentit inconnex). Eiximenis ho deia encara en la forma primitiva sense derivació ni soldadura, com mostra l'ex. que n'hem donat supra

(a *tela*) «fan de la llei *tela d'aranya*, que no pot retenir res que sia fort, mas reté mosquits e coses sens força» (*Regiment*, NCL., 78.17); i en OPou: «membrana --- de una d'estes dos, naix un *telet*, com una *tela de aranya*, parex sia de substància del cervell» (*TbPu.*, 234). «La indústria que ha --- l'*aranya* en fer la sua *tela*», Lllull, *A. Sci.* I, 93.

Soldat ja en el S. XIV (Alcoati, *taranyina*, 41r.1f.), i el XV: «Anacarsis, philòsof, acompaia molt subtilment les leys a *tarenhyines*, car axí com les *terenyines* retenen los mosquits e lexen passar les grans moscaces e animals, per semblant forma les leys strenyen los pobles e los miserables e no lliguen los rics ne los poderosos», *Breviloqui de Joan de Galles* (NCL., p. 322). *Taranyina* en el val. Joan Timoneda, mj. S. XVI: «per llit, pesebre sens par, / per llençols, la palla rasa / --- / per papalló, dos esquines, / --- / *taranyines* per cortines / ---» (*Còbles de 'Dali Miquel'*, BRAE V, 509).

Avui és la forma amplemment dominant en tots cinc dominis dialectals, no tant en cat. occid. com en els altres quatre, incloent-hi l'Alguer (BDLC XIII, 268), i del cat. va passar al sard, on *tirinnina* és propi del Campidano, mentre que en el Logudoro *tallararu* pot venir del cast. o de la variant cat. ant. *tela (d')aranya* (Salvioni, R. I. L. XLII, 815ss., n. 186; Subak, *Litbl.* XXII, 68; Guarnerio, *KJRPh.* XI, 182; MLWagner, *RFE* IX, 258). No se n'exceptua el val., on més aviat es pron. *taranyina*, MGadea, *T. del Xè* I, 184; «ja fa temps que era mort aquell teixó perquè hi havia *taranyines* a l'entrada del cau» Alzira (1962); i arrelat fins en la toponímia: *Muntanyeta Taranyina* (que alguns pronuncien *taralina*) terme de Morvedre. Tampoc les Illes, incloent-hi Eiv. (PzCabr.) (ex. literari mall., JMBover, *BiEscrBal.* II, 7.12.4); «En Teranyina» és el nom d'un «coll» de caçar tords a Sa Comuna de Valldemossa (1964). Cal esborrar el § 2 de *teranyina* en AlcM com a nom de xarxa: *trayina* en aquest sentit no és més que una pronúncia corrupta d'alguns en lloc del galleguisme *traíña* (de TRAGINARE).

Entre les variants vulgars i locals (molt esteses sobretot en cat. occ.), basta localitzar-ne algunes. Ross. *estragina* (amb aglutinació parcial de l'article plural i dissim. *ç-n* > *ž-n*): «deseu-me aqueixes eïnes, / feu caure aqueixes *estragines* / ---», «Veiam, recita la lliçó! —. La lliçó / poc que ell la sabia. / I, en dedins, prou trefugia; / mé feia com aquei que sab, / i, cap al sostre alçant lo cap, / com qui compta les *estregines*, / deia... barrets i barretines», Saisset (*Catal. d. R.*, 242; *Perpiny.*, 77); AntCayrol (Cerdà, *Cont.*, 63). Si bé a l'Alta Cerdanya també s'usa *tiraganya*: «d'un cop de llata la pagesa fen la tela: la *tiraganya*, caient del sostre, s'agafa a la porta i la cobreix tota», Ant. Cayrol (*l. c.*, 64). En català occidental *telarany* és la forma més estesa, en el Sud (JBaptXuriguera, 1964) com a l'Alt Pallars: *talaràys* a tots els pobles de Cardós i V. Ferrera (*tələràys* Farrera), 1932-34; cap al Flamicell més alterat (*taradáy* Manyanet, 1957), i a la Vall de Boí *tararáya* (Durro, 1953). En val. Sud *terany* és, però, 'llegany (de núvol)', Valor-Giner; també al Nord: allí *taragáys* 'llegans de núvol alts damunt